

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора філософії в галузі права, доцента, Деревянко Наталії Зеновіївни на дисертацію Рибачка Сергія Леонідовича на тему: «Адміністративно-правовий механізм підготовки і проведення виборів в Україні», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Запровадження воєнного стану в Україні, зумовлене повномасштабною збройною агресією, істотно трансформувало умови реалізації конституційного права громадян на участь у виборах. Масштабні внутрішні переміщення населення, тимчасова окупація окремих територій, руйнування інфраструктури, а також значне зростання кількості громадян України, які перебувають за межами держави, створили принципово нові виклики для організації та проведення виборів. За таких обставин традиційні адміністративно-правові підходи до підготовки виборчого процесу виявляються недостатніми або малоефективними, що актуалізує потребу їх наукового переосмислення. Особливої уваги потребують питання забезпечення доступності виборчих процедур для внутрішньо переміщених осіб і громадян, які перебувають за кордоном, зокрема, проблеми їх обліку, актуалізації даних у Державному реєстрі виборців, визначення виборчої адреси, організації голосування та гарантування рівності виборчих прав. Недосконалість або фрагментарність адміністративно-правового регулювання в цих сферах може призвести до фактичного обмеження участі значної частини громадян у виборчому процесі, що негативно впливає на легітимність виборів і довіру суспільства до їх результатів.

Крім того, проведення виборів у кризових умовах потребує підвищеного рівня правової визначеності, чіткого розмежування повноважень суб'єктів виборчого процесу, ефективних механізмів контролю та відповідальності, а також спеціальних процедур, спрямованих на мінімізацію ризиків зловживань і порушень виборчих прав. У цьому контексті саме адміністративно-правовий механізм виступає ключовим інструментом забезпечення стабільності,

безперервності та законності виборчого процесу навіть за надзвичайних обставин. Отже об'єктивна необхідність вдосконалення правового регулювання підготовки і проведення виборів в Україні визначають актуальність теми дисертаційного дослідження Рибачка Сергія Леонідовича на тему: «Адміністративно-правовий механізм підготовки і проведення виборів в Україні».

Роботу виконано у відповідності, як до загальнодержавних наукових програм та планів так і до темам науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту публічного права.

Мета дисертаційного дослідження полягала у тому, щоб з'ясувати сутність та розкрити особливості адміністративно-правового механізму підготовки і проведення виборів в Україні, на основі чого надати науково-обґрунтовані пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення відповідного механізму та норм чинного законодавства у цій сфері (с.18).

Узагальнений в роботі теоретичний та нормативний матеріал дозволив вирішити такі завдання: визначити поняття та розкрити сутність адміністративно-правового механізму підготовки та проведення виборів в Україні; з'ясувати мету, завдання та принципи підготовки та проведення виборів в Україні; охарактеризувати нормативно-правові засади підготовки та проведення виборів та встановити місце серед них адміністративного законодавства; окреслити особливості публічно-правових відносин щодо підготовки та проведення виборів як об'єкт адміністративно-правового дослідження; розкрити систему територіальної організація виборів в Україні; встановити особливості адміністративно-правового статусу Центральної виборчої комісії України; з'ясувати особливості організації діяльності виборчих комісій різних рівнів (окружних, територіальних, дільничних); розкрити правові гарантії діяльності суб'єктів підготовки і проведення виборів в Україні; запропонувати напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання механізму підготовки і проведення виборів в Україні.

Предмет дослідження (адміністративно-правовий механізм підготовки і

проведення виборів в Україні) аналізується з використанням виваженого методологічного апарату, який включає як загальнонаукові, так і конкретні наукові методи пізнання, зокрема: діалектичний, логіко-семантичний, порівняльно-правовий, соціологічний, системно-структурний, метод моделювання та інші методи пізнання (с.20). Загалом, методи дослідження є цілком сучасними й обґрунтованими, що стало запорукою успішного вирішення поставлених дисертанткою завдань.

Високий ступінь вірогідності і наукової обґрунтованості результатів виконаного дослідження забезпечено використанням значного обсягу літературних джерел. Науково-теоретичне підґрунтя роботи становлять праці вчених із різних галузевих дисциплін, оскільки виборчий процес має комплексний характер і поєднує елементи адміністративного, конституційного, фінансового, інформаційного та інших галузей права. Крім того, було використано напрацювання фахівців з теорії держави і права, теорії управління, філософії, соціології, психології, тощо. Нормативно-правову основу дисертаційної роботи становлять: Конституція України, ратифіковані у встановленому законом порядку міжнародні договори та угоди, а також низка законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, які складають правову основу підготовки і проведення виборів в Україні. Інформаційною та емпіричною базою дисертаційної роботи є статистичні дані, науково-періодичні видання, наукова публіцистика, тощо.

Варто також звернути увагу на наукову новизну дисертаційного дослідження, яка полягає в тому, що дисертаційне дослідження є першою спробою, після початку повномасштабного вторгнення з'ясувати сутність та розкрити особливості адміністративно-правового механізму підготовки і проведення виборів в Україні, на основі чого надати науково-обґрунтовані пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення відповідного механізму (с.20).

В роботі:

- вперше виділено ключові чинники, які розкривають сутність

адміністративно-правового механізму підготовки та проведення виборів в Україні, до яких віднесено: 1) регулюється переважно нормами адміністративного права, які визначають порядок, форми та методи організації виборчого процесу; 2) охоплює систему спеціально-уповноважених суб'єктів: виборчих комісій різних рівнів, органів державної влади, місцевого самоврядування та інших учасників, що реалізують діяльність у цьому напрямку; 3) є важливою гарантією реалізації суб'єктивних виборчих прав громадян України, забезпечуючи рівність, відкритість і прозорість виборчого процесу; 4) передбачає ефективне залучення кадрових, фінансово-економічних, матеріально-технічних та інформаційних ресурсів; 5) має комплексний, багатоелементний характер, який охоплює послідовну сукупність нормативно закріплених дій, що логічно взаємопов'язані між собою; 6) покликаний забезпечити реалізацію основоположних принципів демократії, верховенства права та інших загальнолюдських і європейських цінностей, що формують нормативно-ціннісну основу європейської інтеграції України (с.21);

- удосконалено систематизацію завдань діяльності Центральної виборчої комісії України, до яких віднесено: забезпечення однакового застосування виборчого законодавства на всій території України; організація заходів щодо підготовки та проведення виборів і всеукраїнських референдумів; здійснення контролю за дотриманням виборчих процедур і стандартів; реєстрація кандидатів, партій та офіційних спостерігачів; інформування громадськості про перебіг виборчого процесу та його результати; забезпечення рівних умов для всіх суб'єктів виборчого процесу; підвищення правової культури виборців і вдосконалення виборчої практики (с.22);

дістав подальшого розвитку твердження про те, що у системі нормативно-правових засад підготовки та проведення виборів ключове місце належить нормам адміністративного права, адже саме ними визначаються: організаційні аспекти цього процесу; повноваження органів управління в цій сфері, насамперед, Центральної виборчої комісії; умови та обмеження щодо участі у виборчому процесі, які мають імперативний характер; заходи із

охорони та захисту виборчих прав громадян (с.23);

- з'ясовано, що адміністративно-правовий механізм підготовки та проведення виборів в Україні - це система адміністративно-правових засобів, форм і процедур, за допомогою яких органи державної влади, органи місцевого самоврядування, виборчі комісії та інші суб'єкти публічної адміністрації забезпечують організацію, управління та контроль за підготовкою і проведенням виборів відповідно до вимог виборчого законодавства з метою реалізації громадянами свого конституційного виборчого права (с.90);

- акцентовано увагу на тому, що прийняття єдиного кодифікованого нормативного акту, який вбирає як загальні положення, що стосуються виборчого процесу, так і специфіку підготовки та проведення виборів Президента, депутатів Верховної Ради та представницьких органів місцевого самоврядування є, беззаперечно, позитивним кроком, який вирішує багато питань. Разом із цим існує низка невирішених питань, які потребують подальшої роботи щодо вдосконалення виборчого законодавства. При цьому запропоновано не допускати надмірну зарегульованість окремих питань передвиборчої агітації з метою не допущення цензури та адміністративного лобювання певних політичних інтересів (с.93);

- наголошено, що система територіальної організації виборів – це нормативно регульований засіб реалізації виборчих прав громадян, що складається із визначених законодавством ієрархічно взаємопов'язаних виборчих округів та виборчих дільниць, створених з метою підготовки та проведення виборів, включаючи безпосередньо голосування, а також підрахунок його результатів. Вона заснована на поєднанні необхідності рівного представництва громадян у виборчих органах, врахуванні адміністративно-територіального поділу країни, а також потреб тих громадян, які внаслідок певних обставин не можуть реалізувати своє право у звичайних виборчих дільницях. Відмінності у територіальній організації виборів обумовлені різницею у масштабах представництва інтересів громадян (загальнодержавні

при виборах Президента чи Верховної ради, чи місцеві – при обранні органів місцевого самоврядування) (с.139);

- обґрунтовано, що незалежність Центральної виборчої комісії України є однією з ключових гарантій її діяльності, оскільки саме вона забезпечує можливість об'єктивного, неупередженого та законного здійснення покладених на Комісію повноважень. Сутність незалежності полягає у відокремленні ЦВК від політичного впливу, тиску органів державної влади, політичних партій чи окремих посадових осіб, що дозволяє їй виконувати свої функції виключно на основі Конституції та законів України (с.140);

- зроблено висновок про те, що діяльність дільничних виборчих комісій характеризується наступними особливостями, що визначають їхню ключову роль у виборчому процесі: по-перше, є безпосередньою ланкою, через яку здійснюється голосування виборців, тобто саме вони забезпечують практичну реалізацію виборчих прав громадян на місцях; по-друге, її діяльність має, переважно, організаційно-технічний характер, адже комісія готує виборчу дільницю, контролює наявність виборчих списків, приймає бюлетені, організовує голосування та підрахунок голосів; по-третє, дільнична комісія не встановлює результати виборів у масштабах округу чи території, а лише фіксує підсумки голосування на конкретній дільниці й передає протоколи до вищої виборчої комісії; по-четверте, її робота потребує чіткої координації дій, оскільки будь-яке порушення процедури — від видачі бюлетенів до заповнення протоколів — може стати підставою для оскарження результатів голосування (с.145);

- аргументовано, що правові гарантії діяльності суб'єктів підготовки і проведення виборів в Україні найбільш доцільно поділити на: конституційно-правові; нормативно-правові; політичні; організаційні; процесуальні; інформаційні; та гарантії невідворотності юридичної відповідальності за порушення виборчого законодавства (с.176);

- з'ясовано, що ключовими напрямками вдосконалення адміністративно-правового регулювання механізму підготовки і проведення

виборів в Україні є наступні: *по-перше*, на нормативно-правовому рівні слід закріпити положення про незмінюваність виборчого законодавства щонайменше як за два роки до виборів; *по-друге*, переглянути механізми голосування, зокрема зробити бюлетені більш зрозумілими, а також проводити широкі інформаційно-освітні кампанії, які пояснюватимуть виборцям принципи виборчої системи; *по-третьє*, якісно вдосконалити систему відкритих списків, щоб виборці реально впливали на черговість кандидатів, а також стимулювати внутрішньопартійну демократію; *по-четверте*, посилити контроль за фінансуванням виборчих компаній, забезпечити рівний доступ до медіа та запровадити публічну звітність про виборчі витрати; тощо (с.193);

В дисертації сформульовано й інші цікаві та корисні положення і висновки.

Однак, як і при дослідженні будь-якої іншої складної та нової теоретичної проблеми, в зазначеному дисертаційному дослідженні міститься чимало спірних, неузгоджених і не зовсім обґрунтованих положень, які можуть стати підґрунтям подальшої наукової дискусії та напрямами подальшої розробки даної проблеми. До них варто віднести:

1. Так, заслуговує на увагу те що здобувачем було запропоновано авторське визначення таких понять, як «вибори» та «підготовка та проведення виборів» (с.86). Втім, додатково хотілося б уточнити: у чому, на думку автора, полягає соціальна цінність виборів?

2. У розділі 2, досліджуючи питання організації інституціональної та функціональної складової підготовки та проведення виборів в Україні, як вбачається, здобувачу варто було окрему увагу приділити процедурним аспектам проведення виборів на різних рівнях.

3. Як вбачається, здобувачу окрему увагу варто було присвятити проблемам, пов'язаним із належним забезпеченням виборчих прав громадян України – ВПО та біженців, що полишили межі держави після початку повномасштабної війни. Водночас ця проблема нерозривно пов'язана із питанням актуалізації даних у Державному реєстрі виборців, адже без

належного оновлення усього масиву даних гарантувати реалізацію права голосу громадянам України буде просто неможливо.

4. Досліджуючи у Розділі 3 тенденції вдосконалення адміністративно-правового механізму підготовки і проведення виборів в Україні, як вбачається, дисертанту варто було окрему увагу приділити вивченню зарубіжного досвіду, зокрема в частині проведення виборів в електронному вигляді. Що, з огляду на значну міграцію населення України, є дуже актуальним та важливим.

5. В рамках підрозділу 3.2 здобувач надає низку цікавих з теоретичної точки зору пропозицій та рекомендацій, що є дуже цінним. Однак, недостатньо увагу було приділено такій глобальній проблемі, що пов'язана з еволюційними трендами у сфері регулювання виборчих правовідносин, які обумовлені розвитком новітніх комунікаційних технологій та мають вплив на відносини з приводу проведення передвиборної агітації на мережевих ресурсах, зокрема на онлайн-платформах.

Разом із тим, зазначені зауваження носять дискусійних характер і не впливають на загальну позитивну оцінку виконаної С.Л. Рибачком дисертаційної роботи та не знижують її достатній науково-теоретичний рівень й практичну значущість.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що вони можуть бути використані у: науково-дослідній сфері - як основа для проведення подальших наукових досліджень, присвячених різним теоретичним та практичним проблемним аспектам функціонування адміністративно-правового механізму підготовки і проведення виборів в Україні; правотворчій діяльності – в процесі вдосконалення діючих та розробки нових законодавчих та підзаконних актів, які регулюють адміністративно-правовий механізм підготовки і проведення виборів; правозастосовній діяльності – з метою вдосконалення практичної діяльності суб'єктів підготовки і проведення виборів в Україні; освітньому процесі – в процесі підготовки навчально-методичних та лекційних матеріалів, а також підручників та посібників з дисциплін: «Адміністративне право»; «Виборче право» «Конституційне право»; «Державне

управління», тощо..

Автореферат дисертації відповідає її змісту та повністю відображає основні положення та результати дослідження. Дисертацію й автореферат оформлено відповідно до встановлених МОН України вимог.

Наведене дозволяє зробити висновок, що дисертаційне дослідження на тему: «Адміністративно-правовий механізм підготовки і проведення виборів в Україні» виконане на належному науково-теоретичному рівні, є завершеною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що вирішують конкретне наукове завдання, яке має суттєве значення для науки адміністративного права, тобто за своєю актуальністю, новизною постановки та вирішенням досліджених проблем, теоретичним рівнем і практичною корисністю, достовірністю й обґрунтованістю одержаних результатів повністю відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, а її автор – Рибачок Сергій Леонідович - заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ

декан юридичного факультету
Міжнародного
економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
доктор філософії в галузі права, доцент

Наталія ДЕРЕВ'ЯНКО

